

פסקים זהל בזה

עם תשובות והוראות מגדולי הפוסקים, מאת הרב יוסף אביטבול שליט"א

בסייעתא דשמיא, גליון מס' 67, עשיית ה'תשפ"ה פסקי הלכות סוכות

[עם שימת ההבדלים, לבני ספרד, ולבני אשכנז, הרבה מהדינים תבארו בהרחבה בספר שערי יוסף סוכות מהדורת תשפ"ב, ובשערי יוסף מהדורת תשפ"ה בעזה"י]

העשוי כיון שאין האיסור בגוף הסכך אלא רק דבר צדדי, וטוב להגביה את הסכך אם שם את הסכך לפני שפתח את הגגון, אך מעיקר הדין אינו מעכב (עי' רמ"א סי' תרל"ה ס"ג ומשנ"ב שם סק"ח, ובכה"ח סק"ו). אך לאחר שפתח את הגג וסגרו אין בזה חשש. ויש מחמירים לכתחילה להניח את הסכך רק לאחר שפתח את הגגון. (שו"ת אול"צ פכ"ב ד').

סוכה ישנה - אם הסכך נשאר כל השנה מתחת הגג, לכתחילה נכון לחדש את הסוכה, ע"י הגבהת חלק מהסכך על פני כולה. (עי' ביכור"י סי' תרל"ה סק"א, ומשנ"ב סי' תרל"ו סק"ח) אך בדיעבד אינו מעכב.

דיני עשיית סוכה בפרגולה

פרגולת מעמיד - שהפרגולה היא רק מעמיד עבור דבר אחר, קרשי הפרגולה עשויים ארוכים רוחב, ויש רביעונים גדולים עם חורים גדולים של מטר על מטר, עד 10 ס"מ, ולפני סוכות מניחים עליו סכך. הסוכה כשרה לסיכון, ואין בזה חשש "מעמיד דמעמיד" אף לדעת החזו"א. (עי' שו"ע סי' תרכ"ו ס"ג ובמג"א שם סק"ו, ובחוט שני סוכות עמ' ריא).

פרגולת הצללה - דהיינו שבגג הפרגולה יש קרשים דקים, ולפעמים הקרשים צמודים אחד לשני, ולפעמים יש רווחים ביניהם, אם יש רווחים ביניהם ואין הסוכה צילתה מרובה מחמתה יניח עליה סכך כשר, ודי בזה. (נתבאר בארוכה בתשובה בהלכות סוכות בהרחבה והאריכו בזה האחרונים, ראה באזמרה לשמן מועדים, ובהורני חוקיק סוכות בסוף הספר, ועוד).

פרגולות הצללה ללא מסמרים - פרגולה שהמוטות מחוברים בהשחלה, ע"י מסגרת של קורות עץ שקובעים בעמודים ויש בהם נקבים שבהם משחילים קרשים דקים מצד לצד ואינם קבועים במסמרים וניתנים לשליפה בקלות, הסוכה כשירה לכתחילה, אך צריך לחדש בה דבר. **פרגולה העשויה מבטון** - פרגולה שעשויה מקורות בטון, או שיש בפרגולה קורות בטון, אם רוחב הקורה אינו עולה על 24 ס"מ [ובדיעבד 32 ס"מ] הסוכה כשירה לכתחילה ויכול לסכך על גבה.

דיני דפנות הסוכה

כשרות הדפנות - מותר לעשות את הדפנות מכל דבר, ואף מדבר שמקבל טומאה, (עי' שו"ע סי' תר"ל ס"ג, והגר"ש"א בהערות לסוכה כא: ד"ה אמר, שו"ת מנח"ש ח"ב סי' נה ועוד), אך יש מחמירים כחזו"א שגם הדפנות צריכות להיות מדברים שלא מקבלים טומאה משום מעמיד דמעמיד. (חזו"א סי' קמ"ב), אף לדעת החזו"א אם יש עוד מעמיד לסכך, אף לדעת החזו"א הסוכה כשרה. (שו"ת שבט הליי ח"ז סי' ב'). אך אם אין לו סוכה אחרת יכול לשבת בסוכה. (משנ"ב סי' תרכ"ט סק"ב וסי' תר"ל סק"ט, ונתב' בספר שערי יוסף סוכות בארוכה שאף לדעת החזו"א הוא חומרא).

הלכות בניית הסוכה

זמן בניית הסוכה - מצוה להתחיל לבנות את הסוכה במוצאי יום הכיפורים, מחיל אל חיל, ומצוה הבאה לידך אל תחמיצנה, (רמ"א סי' תרכ"ד וסי' תרכ"ה, ובכפילות דברי הרמ"א נתבאר בספר בארוכה). ויש מקפידים לבנות את הסוכה לפני יו"כ כדי להרבות בזכויות.

מיקום הסוכה - אין לעשות את הסוכה ליד פחי האשפה או בית הכסא או במקום שיש ריח רע, וכדו' שאם הריח נסבל אף בדיעבד יוצא יד"ח מ"מ לא יכול לברך שם, ואם הריח אינו נסבל, אף בדיעבד אינו יוצא בסוכה זו. (עי' משנ"ב סי' תר"ל סק"ד).

מצוה בו יותר מבשלוחו - לבנות את הסוכה בעצמו. (שו"ת חוות יאיר סי' רה ובקיצור שו"ע סי' קל"ד ס"א ונתבאר בארוכה בספר שערי יוסף הלכות סוכות).

בנייה לשם מצווה - כשבונה את הסוכה, לכתחילה ראוי לכיון לשם מצות סוכה. ויש אומרים אף לשם יחוד. (עי' שו"ע סי' תרל"ה ס"א, ובכה"ח שם).

אשה וקטן - לבני אשכנז: יש מקפידים שהקטן והאשה לא ישימו את הסכך. ואם שם את הסכך בדיעבד הסוכה כשרה, (דעת החלקת יואב ס"ד שהסוכה כשרה, ודעת המג"א סי' יד סק"ג שהסוכה פסולה, כ"כ בביכור"י סי' תרל"ה סק"ב שאינו לכתחילה, ועי' במשנ"ב סי' תרמ"ט סק"ד), ויש מחמירים לחדש את הסוכה על ידי שיגביה כל שהוא שהוא על פני כולה. ואף קטן שנעשה בר מצוה אם לא ידוע שהביא ב' שערות, יש מחמירים בזה. (כיון שהוא מדאורייתא, עי' רמ"א סי' נה ס"ה ומג"אשם סק"ז, ובמעשה איש ח"ה עמ' כ). **אך רבים מבני אשכנז מקילים בזה**, (שו"ת אבנ"ז או"ח סי' תע"ה הגרש"א בהליכו"ש סוכות פ"ח הערה 52, והגרמ"פ ועוד). **ולבני ספרד**: קטן או נשים אף יכול לשים את הסכך לכתחילה. (עי' סוכה ח: סוכת נשים כשרה, ובתוס' בגיטין דף מה ע"ב, שסוכת נשים כשרה אף שאינה מצווה בזה, ובחזו"ע סוכות עמ' סד).

גוי - גוי יכול לבנות את הדפנות, ויש מחמירים שאינו יכול לשים את הסכך, (שו"ת לב חיים ח"ב סי' רט). [ויש שהקפידו אף בבניית הדפנות והקישוטים] (עי' משנ"ב סי' תרמ"ד סק"א ובגא"א ליברמן סי' כב). אך להלכה אף אם הגוי שם את הסכך, מעיקר הדין הסוכה כשרה. (עי' סוכה ח: ושו"ע סי' תרל"ה, ובשדי חמד סוכה ס"ב ג', ובשו"ת יחו"ד ח"ו סי' מא).

בניית הדפנות לאחר שימת הסכך - מותר לבנות את הסכך של הסוכה ורק אח"כ את הדפנות, אך לכתחילה מחמירים להעמיד את הדפנות לפני הנחת הסכך, ואם הניח את הסכך לפני בניית הדפנות צריך לנענע שוב את הסכך, (עי' רמ"א סו"ס תרל"ה, ומשנ"ב שם סק"י ובכה"ח שם סק"ח, ובבא"ח, ונתב' בארוכה בשער"י סוכה ח"ב).

עשיית סוכה תחת גג - מותר לבנות את הסוכה תחת הגג ואח"כ להסיר את הגג, ואין בזה משום תעשה ולא מן

שהרשת עשויה שתי וערב, המחיצה כשרה לכתחילה [וצריך ליזהר שתהיה בהידוק], ואף לבני ספרד ראוי לשים את המחיצה הנ"ל, שאפשר לשים אותה בקלות.

דיני עובי הסכך

צילה מרובה מחמתה - הסיכוך בסוכה לכתחילה צריך להיות שצילה מרובה מחמתה. אך מ"מ אם יש מקום אחד שיש שם חמה וברובה יש צל, כיון שאם נצטרף החמה והצל שכל כל הסוכה הסוכה תהיה צלתה מרובה מחמתה אף משהו הסוכה כשירה, ולדעת השו"ע אפשר לשבת תחת מקום שיש חמה, ולדעת הרמ"א אין לשבת שם, ואם צילה וחמתה שוין הסוכה פסולה. (שו"ע סי' תרל"א ס"א וס"ב, ומשנ"ב שם סק"ג).

עובי הסיכוך - לכתחילה צריך שהסיכוך יהיה קל כדי שיראו את הכוכבים, אך אם בדיעבד כיסה את הסוכה בסכך שלא רואים את הכוכבים הסוכה כשירה, ויש שנהגו לסכך את הסכך בסיכוך עבה, כגון בחו"ל שאם הסכך לא יהיה עבה יכנס רוח וקור ואז יצטער משיבת הסוכה, (עי' שו"ע סי' תרל"א ס"ג ומשנ"ב שם סק"ה).

דיני הסכך המצויים בזמנינו

הסכך הכשר לסיכוך - כדי שהסכך יהיה קשר לסיכוך, צריך שלשה תנאים, א' **דבר שצומח מן הארץ ב' שהוא תלוש ג' אינו מקבל טומאה, ואם חסר את אחד מג' הדברים הנ"ל הסוכה פסולה.** (שו"ע סי' תרכ"ט ס"א) ונתבאר בהרחבה התנאים הנ"ל בספר שערי יוסף הלכות בניית הסוכה.

מצינו הרבה סוגי סכך בזמנינו, והאריכו בהם הפוסקים. וסדר הדברים כדלהלן לפי סדר העדיפויות לסיכוך.

א. סכך רפיא, [במבוק טבעי מחבור בחוטי רפיה לא מעובד] כשר לסיכוך לכתחילה, ויש עדיפות לקחת אותו כיון שאינו מתליע. [אך צריך לקחתו עם הכשר]. אך טוב לשים שני שכבות כדי שלא יכנס שמש.

ב. עלי דקל - אפשר לסכך בהם, [אף אם עליו רחבים מד' טפחים], אך יש להזהר לסכך את הסוכה היטב כדי שתהיה צילתה מרובה מחמתה. אך יש להזהר שלא יהיה בו חרקים. אך במחצלת מעלי דקל, צריכה הכשר.

ג. סכך לנצח קיינעס/נחלים - כשר לסיכוך לכתחילה. [יש בו עדיפות מקנים ועוד שאין בו חשש של גזירת תקרה, (עי' אשרי האישי ג' כה י' בשם הגריש"א) ואינו מקובל טומאה כיון שהחוט שמחבר עשוי מחוט טבעי, ולבני ספרד מעיקר הדין אין קפידא בזה, וכמו שיתבאר להלן בדיני מעמיד. וינקה את הסכך מתולעים. וכדלהלן, וכמו כן ראוי לשים שני שכבות כיון שונכס שם הרבה שמש, וכדי שהסוכה לא תהיה חמתה מרובה מצילתה. (ועי' בשו"ת מנח"י ח"ד סי' קי, ובשבט הלוי ח"י, וביחוד ח"א סי' סד).

ד. מחצלות של קנים - המצויים בזמנינו כשרים לסיכוך (עי' שו"ע סי' תרכ"ט ס"ו), אך מקפידים לכתחילה שהחוטים שמחברים את המחצלת נעשו צמצח טבעי שאינו מעובד כגון גווה או רפיא ולא מחוט מעובדים, [ויש שהקפידו שלא לסכך בו שמא יתחלף בסכך אחר פסול. (עי' חוט שני סוכות עמ' ריד) או מחמת שהחיבור בין הנסרים נהיו כגוף אחד והרי הוא כנסר שרחב ד' טפחים].

ה. סכך פלפונים - אע"פ שאסור לסכך בנסרים היינו בנסרים שרחבים ד' טפחים, אבל בנסרים פחות מד' טפחים כשרים לסיכוך מ"מ נהגו שלא לסכך בנסרים, שמא יעבה את הסוכה כמין בית. (שו"ע תרכ"ט יח) אך בסכך פלפונים מותר לסכך בו, ואינו בכלל המנהג הנ"ל כיון (עי' שו"ת אול"צ כד' טו, ועוד). ויש שנהגו שלא לסכך בו.

מחיצות שלמות - לכתחילה יש לעשות מחיצות שלמות, כיון שאין הכל בקיאים בכל דיני מחיצות לפרטיהם. אך מעיקר הדין מספיק להכשר הסוכה, שני דפנות ושלישית אף טפח באופנים מסויימים, ויש בזה הרבה פרטים, ולא הארכנו בזה עתה רק בספר בארוכה, כיון דרובא דרובא עושים סוכה של ארבעה דפנות או על כל פנים שלש דפנות שלמות. אך הרבה פעמים יש אופנים שהמחיצה השלישית היא דלת או תריסים וכדו', וכדלהלן:

דפנות מעקה מרפסת או סורגים נחשב מחיצה - אם יש סורגים שהם שתי, ויש גם את התריסים הרי זה נחשב כמחיצה של שתי וערב אף אם אינן נוגעות זה בזה, כיון שיש כאן לבוד לשני המחיצות והכל נהיה כאן מחיצה אחת אף לדעת החזו"א. (עי' שו"ת שבט הקהתי ח"ד סי' קס"ט).

דלתות הוזזה או תריסים - שמשמשים בתור דופן לסוכה, מותר להוזיז אותם בחוה"מ ואין בזה שום חשש, כיון שנעשה בתחילה בכשרות. (רמ"א סי' תרכ"ו סק"ג).

מחיצה שלישית ע"י דלת - אם יש שתי דפנות והדופן השלישית היא דלת ושסוגרה יש שבעה טפחים ואז הסוכה כשרה, אם הדלת סגורה הרי הסוכה כשרה, אך בשבת ויו"ט יש בזה חשש מחיצה, ולכן יש לקחת דיקט במקום הדלת. (עי' אורחות רבינו ח"ב עמ' ריט, וחזו"ע סוכות עמ' יג).

מחיצה שלישית ע"י תריסים - צריך שהתריסים יהיו סגורים, [וצריך להזהר שלא להוזיזם בסוכות בשע שיושב בסוכה, ובשבת ויו"ט יש להזהר שלא להוזיזם אם אין מעקה שתי וערב כדי שלא יפסול את הסוכה משום סותר] ואם הם פתוחים, נחשב כמחיצת שתי וערב, אך לדעת החזו"א נחשב רק כמחיצת ערב וצריך שיהיה גם מעקה.

כשרות הדופן - דפנות הסוכה יכולות להיות אף מדברים המקבלים טומאה, (שו"ע סי' תר"ל ס"א, וכ"כ בברכ"י סק"א ובכה"ח סק"ב, ואמנם בחמדת ימים כתב שע"פ הסוד יש לעשות את הדפנות מדבר שאינו מקבל טומאה). אך אם משתמש בדפנות בתור מעמיד לסכך, אז צריך שהדפנות לא יהיו מקבלות טומאה, אלא א"כ מניח עוד קרש מע"ג הסכך, וכמבואר לקמן בדיני מעמיד.

הידור מצוה בדפנות - זה אלי ואנוהו הוא גם בדפנות הסוכה, (עי' שבת קלג, וכן הובא שנהג החזו"א) אך אם שם סדינים על כל הסוכה, אין שייך הידור מצוה בדפנות.

שינוי דפנות הסוכה - יש שהקפידו שלא לשנות מיקום דפנות הסוכה מכל השנה.

חיבור בין הסכך לדפנות - מעיקר הדין אין צריך שיהיה חיבור בדין הדפנות לסכך, אלא אף אם הדופן רחוקה מהסכך, אומרים "גוד אסיק מחיצה" ורואים כאילו המחיצה נמשכת ועולה למעלה. (סי' תר"ל ס"ט ומשנ"ב סקמ"ג). אך צריך להקפיד שהדפנות יהיו סמוכות לסכך ברוחב ג' טפחים, כיון שאומרים גוד אסיק ולבוד. (שו"ע שם), אך כנ"ל שלכתחילה צריך שהסוכה תהיה תשבו כעין תדורו במחיצות שלמות כדרך שאדם דר כל השנה.

סוכות ברזל - משום הברזלים שעליהם הסכך נמצא, צריך לשים קרשים מעל הברזלים, (כה"ח סי' תרכ"ו סקמ"ב, ובמקראי קודש ח"א סי' כא ובאול"צ ח"א סמ"ד ובח"ד פכ"ד ח'). ויש מחמירים בזה, כיון שאם ינטלו העצים הכך יפול. (שו"ת מנח"ש ח"ב סי' מז והגריש"א ובקה"י סוכה סי' יח). וכן להמחמירים כדעת החזו"א מחמירים בזה משום מעמיד דמעמיד, ומשום שהדפנות אינם אומדים ברוח מצויה, אם יש בה סדינים, אף אם הם מתוחים היטב מעיקר הדין הסוכה כשירה, מ"מ אף לבני ספרד מחמירים לשים חוטים מתוחים בצורת שתי, [או ערב] כל ג' טפחים עד גובה י' טפחים, (עי' חזו"ע סוכות עמ' ו, ושו"ת אול"צ פכ"ה ו'), ולבני אשכנז: לכתחילה מחמירים כדעת החזו"א שצריך מחיצה גם שתי וגם ערב, ולכן אם שם מחיצה מרשת [תוכים]

1. **סכך איתן** [קני סוף דקים, קשורים בחוטים טבעיים] - כשר לסיכוך.

סיכוך בעלים שונים - יש מססכים בעלים שונים, אך ישנם עלים שמתבישים ונופלים בחג הסוכות, והסוכה פסולה, כדין סכך יבש (שו"ע סי' תרכ"ט סי"ב) וגם משום שעליו נושרים. ואינו לכתחילה (שו"ע שם סי"ד).

סכך אנטוורפן וכדו' - [העשוי מקנים בצורה שאינו נכנס גשם] יש פוסלים (שו"ת קנה בושם חאו"ח ח"ב סי' כו וכו', שו"ת להורות נתן ח"ה סי' מו-מו, ובידור הלכה ח"ה סי' תרכט, ובחוט שני סוכות עמ' ריז) כיון שלא נכנס שם גשם, ויש מתירים, (קובץ תשובות ח"א סי' סא אול"צ ח"ד פכ"ד טז, ווי העמודים 22 ס"א ועוד) שהסכך כשר שאף שאין נכנס גשם אינו פסול כיון שכל הפסול שהוא כעין בית שהוא כדירת קבע משא"כ הכא, ויש שמתירים אך לא לכתחילה (שו"ת שבת הלוי ח"ז סי' ס).

צורת ניקוי הסכך מתולעים - בהרבה סכך ישנים יש להזהר מתולעים. [שלא יפלו בשעת האכילה, והרבה פעמים הוא מיעוט המצוי, כנתבאר גדרי מיעוט המצוי בשערי יוסף הל' תולעים]. (עי' ביכורי סו"ס תרכ"ז, ועוד), ולכן ינער אותו לפני השימוש על משטח לבן לראות אם נופלים ממנו חרקים, ואם נופלים ממנו חרקים ירסס אותו היטב או ישטוף אותו במים חמים. (הוראות הגר"מ ויא שליט"א).

דיני מעמיד לסכך

מעמיד את הסכך על דבר שמקבל טומאה - מעמיד שמניחים עליו את הסכך, לכתחילה יש להחמיר שלא לסכך עליו, כמו שאין מסככין בדבר המקבל טומאה, כך אין מסככין על דבר שאינו מקבל טומאה. (עי' סוכה כא: ובשו"ע סי' תרכ"ט ס"ז סתם להחמיר, ובסי' תר"ל סי"ג, כתב להקל, ולמעשה במשנ"ב בסי' תרכ"ט ובסי' תר"ל סקנ"ט כתב להחמיר, והסכמת הפוסקים שלמעשה אף לבני ספרד לכתחילה צריך להזהר בזה, וכ"כ בשו"ת רב פעלים או"ח סי' סה, וביחוד ח"א סי' סד, ובח"ע סוכות עמ' מה, ונתבאר בספר בארוכה).

מעמיד את הסכך על גבי אבנים - אם מעמיד את הסכך על אבנים, הסוכה כשרה, לכתחילה, ואף שאבנים פסולים לסכך, כיון שלא שכיח לסכך בהם אין לגזור שמה יסכך בהם. ולכן מותר לחבר את הסכך לסוכה ע"י דבק. (שו"ת שבת הלוי ח"ט סי' קלז).

דיני קשירת הסכך

בקשירת הסכך צריך להזהר מב' דברים: א.) צריך שהסכך יעמוד ברוח מצויה, אף בלא הקשירה, ואם אינו עומד ברוח מצויה בלא הקשירה הסוכה פסולה. (סי' תרכ"ח סי"ב וסי' תרכ"ט סי"ב).

ב.) לכתחילה אסור לקשור את הסכך בדבר שמקבל טומאה, (עי' שו"ע סי' תרכ"ט ס"ז, וברמ"א ובמשנ"ב שם סקנ"ב, שלכתחילה יש להזהר שלא להעמיד את הסכך בדבר שמקבל טומאה, ובמשנ"ב סי' תרכ"ו סקנ"ו). ולכן לכתחילה אין לקשור את הסכך בחוטי ברזל, אף אם הסכך עומד ברוח מצויה.

הנחת קרש מעל הסכך - אפשר להניח קרשים מעל הסכך, [ונראה שאפשר גם את הקרש הזה לחבר באזיקונים].

חוטי פשתן או כותנה או קנבוס - טבעיים מותר לכתחילה, ואם אינם טבעיים, לבני אשכנז: אין לקשור בהם. (עי' שו"ע סי' תרכ"ט ס"ד ומשנ"ב שם סקנ"ב ושו"ת אבן ישראל ח"ח סי' מד), ולבני ספרד: אפשר לקשור בהם. (עי' ביה"ל סי' תרל ס"א ד"ה כל הדברים, ובחזו"ע סוכות עמ' ל ובאול"צ ח"ד פכ"ד ט').

אזיקונים/חוטי ניילון - אם הסכך עומד ברוח מצויה, מותר כיון שאינו מקבל טומאה. (הגר"ע פ) [ויש מחמירים אף עומד ברוח מצויה. (אול"צ ד' כד ט', חוט שני סוכה עמ' רי פסק"ת סי' תרכט א.)].

אופנים נוספים - אפשר להדביק את הסכך בדבק (שמעתי מהגר"ע פ) וכן יכול להניח דפנות גבוהות שימנעו את הרוחות להגיע אל הסכך. (שלמי תודה סוכות עמ' שלח), או יכול להניח מסגרת עץ כבדה על הסכך שלא יפול. (שו"ת אור לציון ח"ד פרק כד תשובה ט). אפשר להניח משקולות. (שו"ת אבי"ח ח"ח סי' מ"ד).

דיני סכך פסול שנמצא מעל/מתחת הסכך

אם יש סכך פסול כגון גגון/מרזב/מנוע מזגן/קורת ביטון, באמצע או בצד הדופן הסוכה, אם הם בשיעור ד' טפחים, אף אם יש מתחתיהם סכך, הסכך פסול, ואסור לשבת מתחת, [אם הסוכה הגדולה, אבל אם הסוכה קטנה שבע על שבע טפחים הסוכה פסולה], אבל אם הם פחות מד' טפחים אינו פוסל את הסוכה, ואפשר לשבת מתחתיו (שו"ע סי' תרלב ס"א).

שיעור ארבעה טפחים - אף שבלולב לדעת החזו"א מחמירים שהוא 40 ס"מ ולהגר"ח נאה 32. ס"מ, בפסול בסוכה מחמירים כהגר"ח נאה שפוסל 24 ס"מ, (הסכמת הפוסקים) ואף בדיעבד קשה להקל שפוסל כשיעור הגדול להגר"ח נאה שהוא 32.5 ס"מ. (הגר"י משדי שליט"א). [ונפק"מ בשכן שיש לו מנוע של מזגן רחב כשיעור הג'ל, ששינוי אינו יכול לומר לו להורידו כיון שיכול לומר קים ליה כהחזו"א].

ובזמנינו רוב המנועים של המזגנים הם בשיעור של 32 ס"מ, והרי הם סכך פסול שאי אפשר לשבת מתחתיו אם הסוכה גדולה, וכנ"ל. ולכן לכתחילה יזהר שלא יעשו שם מנוע של מזגן, ואם לא יוציאו, ובשעת הדחק גדולה שא"א להוציאו, אפשר להקל. (עי' שו"ע סי' תרכ"ו ס"א). יש אפשרות להכשיר חלק ממקום הסכך הפסול על ידי שיעמיד מחיצה במרחק 23 ס"מ ממקום הסכך הכשר ובכך יקטן מקומו של הסכך הפסול ויהיה בו פחות משיעור סכך פסול. ומטעם זה מי שמרפסת הסוכה שלו אורכה שלשה מטר ויש בה אור בשיעור 50 ס"מ ותקרת בטון 50 ס"מ, יעמיד מחיצה באורך 70 ס"מ במרחק 23 ס"מ מתחילת תקרת הבטון, ובשאר אורך הסוכה יעמיד צורת הפתח ובכך יקטן שיעור הסכך הפסול.

סוכה בתוך הבית מתחת המזגן - אם המזגן פחות מד' טפחים אין בזה חיסרון וכנ"ל.

חוטי כביסה/סורגים/רשת יונים - חבלי כביסה או סורגים הנמצאים מעל הסכך, אינם פוסלים אותו כיון שאין בכל סורג או בכל חוט כביסה רוחב שלשה טפחים, אך אם יש על הסורגים חפצים רחבים או בגדים תלוייה על החוטים והבגדים נפרסים הסוכה פסולה או שאסור לשבת תחתיה ע"פ הג"ל. (עי' חידושי הריטב"א עירובין י' ע"ב שדבר העומד להיות פתוח לעולם ונעשה לכך אין בו לבד, וכן כתב לדינא בשו"ת מנח"ש ח"א סימן צא אות יט, ובשו"ת אבן ישראל ח"ז סי' סה ובשו"ת קנין תורה ח"ג סי' צב, ובשו"ת אול"צ ח"ד פכ"ב ג'). **ולמעשה מחמירים שאם יש על החוטי כביסה בגדים, כיון שהבגדים מתקפלים. (עי' בב"ח סי' תרכ"ז, ובמג"א סי' תקב סק"ט כתב שהוי לבד להחמיר, ובמשנ"ב סי' תרכ"ו סק"ז כתב שכדי לצאת יד"ח כל הספיקות צריך שיהיה ריווח בין העצים הדקים בין אחד לחבירו לחוש לדעת הב"ח שאמרינן לבד להחמיר). [וכן בסורגים יש מחמירים, כיון שיש בו שימוש קבוע, וצריך להניח סכך כשר בין הסורגים או החבלים (הליכות שלמה פ"ח סי"ט)].**

סורגים בטון - אם הוא יותר מד' טפחים, צריך ליזהר שלא לשבת תחתיו.

דיני שיעור הסוכה

שיעור רוחב הסוכה - שבעה טפחים על שבעה טפחים, (שו"ע סי' תרל"ד ס"ב) לדעת הגר"ח נאה 57.2 על 57.2, ולדעת החזו"א 68.6 ס"מ על 68.6 ס"מ. **ושיעור גובה הסוכה:** י' טפחים, לדעת החזו"א 96 ס"מ, לדעת הגר"ח נאה 81 ס"מ.

קישוטים עם פסוקים - אין לכתוב פסוקים על קישוטים כיון שיכולים להגיע לידי בזיון, (משנ"ב סי' תרל"ח סק"ד).

שימוש בנוי הסוכה - אסור להשתמש בנוי הסוכה [אף בקישוטים וכדו'], אך אפשר להשתמש אם יתנה עליה בערב סוכות שיאמר "איני בודל ממנו כל בין השמשות של שמונת ימים". (שו"ע סי' תרל"ח ס"א ומשנ"ב שם וסק"ד).

הורדת קישוטים מהגשם ולא התנה - אף אם לא התנה אם יורד גשם מותר להוריד את הקישוטים [בחול המועד] כיון שיש אגף סהדי שאם יתקלקלו יוריד אותם. (ע"י משנ"ב שם) אך לכתחילה יש להתנות וכו'.

דינים הנוהגים בערב יו"ט דסוכות

תספורת - מצוה להסתפר בערב יו"ט. (ע"י רמ"א סי' תע"א ס"ג), ואף מי שהסתפר בערב ראש השנה נכון להסתפר בערב חג הסוכות [ואף בימים הסמוכים לחג הסוכות]. (ע"י שו"ע סי' תקכ"ט ס"א).

נטילת ציפורניים - מצוה ליטול את הציפורניים בערב יום טוב. (ע"י מג"א סי' רס, וכן איתא להדיא במגיד מישרים לב"י משלי כג, וכמו שנתבאר בארוכה בשערי יוסף הל' יו"ט).

טבילה - בזמנינו שאין בית המקדש קיים, אין חיוב לאדם לטהר את עצמו לרגל, אך נכון וראוי לטבול בערב יו"ט. (בשו"ע לא נזכר דין טבילה בעיו"ט, וראה בשער"י יו"ט בארוכה), ובמקום צורך אפשר אף לטבול שעה קודם חצות היום. (ע"י משנ"ב סי' תע"א סק"ב).

נתינת צדקה - חייב אדם לתת צדק בערב יו"ט כדי לשמח את העניים והאלמנות והיתומים. (שו"ע סי' תקכ"ט ס"ב, ובשער"י יו"ט). ובזה"ק איתא דאם לא נותן מקללים אותו וכו'.

עשיית מלאכה - דיני עשיית מלאכה כמו בערב שבת שמלאכה שאין בה שיהוי מותרת, ומלאכה שיש בה שיהוי מותרת מעיקר הדין עד מנחה קטנה, ולכתחילה מחמירים מזמן מנחה גדולה. אלא א"כ במקום צורך. (ע"י שו"ע סי' רנ"א ס"ב, ונתבאר בהרחבה בשערי יוסף הלכות שבת ח"א).

מצות שמחה לאשה - חיוב גמור על הבעל לקנות בגד או תכשיט ליו"ט א', כפי ממנו, ונתבארו הדינים בהרחבה בספר שערי יוסף הלכות יו"ט.

אכילה בסוכה - מותר לאכול בסוכה בערב ואין בזה איסור בל תוסיף, כיון שהוא לפני זמנו

אכילת פת בערב יו"ט א' - יש להמנע מלאכול פת בערב סוכות מעשה עשירית כדי שיוכל לתאבון, (רמ"א סי' תרל"ט ס"ג ומשנ"ב שם סק"ז).

פת הבאה בכיסנין - מותר לאכול עד שיעור כביצה. [54 גרם]. (ע"י רמ"ט ס"ב, והגר"פ והגר"מ). (הגר"ע"א פירות ירקות בשר דגים וביצים, מותר לאכול, אך לא בכמות שישבע מהם). (פמ"ג תרל"ט א"א סק"ב, וחיי אדם קמו סי"ז).

שינה בערב סוכות - מותר לישן בערב סוכות, אך יש שנמנעו שלא לישן בערב חג הסוכות, כדי שישן בליל סוכות כראוי. (ע"י ריטב"א סוכה כז).

ברכה על סוכה בשיעור מצומצם - בזמנינו מצוי דירות שיש בהם סוכות קטנות, שהרוחב של הסוכה שיעור ז' טפחים מצומצם, והאורך יותר ארוך, יש אומרים שאפשר לברך לישב בסוכה, אף על סוכה כשיעור הגר"ח נאה. (ע"י בחזו"ע סוכות עמ' ט). ויש מחמירים שלא לברך עליה. (לב חיים עוד). וסב"ל.

סוכה ארוכה וצרה - צריך שיהיה דוקא ז' על ז' טפחים, אבל אם יש באורך ו' טפחים והסוכה רחבה מאוד או שיש ברוחב ו' טפחים והסוכה ארוכה מאוד, הסוכה פסולה. (ע"י משנ"ב שם סק"א).

ישיבה בסוכה שיש בה פינות צרות - יש להזהר אף בסוכה גדולה שלא יהי שם פינות שהם צרות שאין בהם ז' על ז' טפחים, ולכן אף אם מניח בסוכה ארון או עמוד, ובין הארון והדופן יש פחות מז' על ז' טפחים אין לאכול או לישון שם.

סוכה קטנה עם מוזאיקה

סוכה העשויה במרפסת ואין בה שבעה טפחים בפני עצמה ורק בצירוף המוזאיקה [-מעקה האבן הרחב] - לכתחילה יש להחמיר בזה, אך בשעת הצורך, הסוכה כשירה. (שע"ת סי' תרל"ד סק"ג בשם הדבר שמואל סי' רג וביכורי יעקב שם סק"ו, ובשו"ת מנח"ט מהדו"ת ח"ב סי' נו ובשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קמה ואמנם מטו בשם החזו"א להחמיר וכ"כ בחוט שני סוכות עמ' רח, וכן הו"ד הגריש"א להחמיר אם לא בשעת הדחק, ובשו"ת אול"צ ח"ד סי' כז).

סוכה שנמצאת במרפסת, והאבן של המרפסת משמשת כדופן, והיא רחוקה יותר מג' טפחים ממקום הסכך - אפשר לצרף את צד המדרשה לדופן שלישית, וכן מותר לשבת מדרגה, (הסכמת הפוסקים מכמה טעמים ושו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קמה, כיון שהוא כחלק מהרצפה, והגר"ש"א באשרי האיש פרק כד, ועוד, ובשו"ת תו"ה ח"ד סי' קסב ועוד). ויש בזה עוד אופנים רבים ויש לעשות בכל מקרה שאלת מורה הוראה.

גובה הסוכה - עד עשרים אמה, והוא כ10 מטר, אם גבוהה מעשרים אמה פסולה (שו"ע סי' תרל"ג ס"א) אלא א"כ יש איצטבא, כנגד אחד הדפנות כשרה (שו"ע שם סי' יו) ולכן בסוכות גדולות וגבוהות של אדמורי"ם מכשירים אותה ע"י איצטבא-פרענצ'עס, וכל סוכה לגופה.

שינה מתחת השולחן - מותר לכתחילה אם גובה השולחן הינו פחות מ-80 ס"מ. (שו"ע סי' תרכ"ז ס"א, ובשו"ת שבט הלוי ח"ז סי' לו, ולכתחילה מחמירים כהגר"ח נאה שהוא שיעור 80 ס"מ, אך בדיעבד אפשר לסמוך על שיטת החזו"א שהוא כ10 מטר).

שינה במיטת קומתיים למטה - מותרת, אם ההפרש ביניהם פחות מ80 ס"מ. (ע"י שו"ע שם, ובשבט הלוי שם, ואין דינו ככילה כיון שהמיטה לא נעשית לאוהל מתחת המיטה). ויש מחמירים ומותר לישן רק במיטה העליונה. (שו"ת אול"צ פכ"ג א').

דיני קישוטי הסוכה

קישוטי הסוכה - מצוה לנאות את הסוכה. (א"ר בשם ספר חסידים סי' רס"ג ומשנ"ב סי' תרל"ח סק"א). ולכן נוהגים לשים סדינים יפים ולעטר את הסוכה בקישוטים ותמונות של גדולי ישראל,

מקום תליית הקישוטים - יזהר שלא לתלות את קישוטים רק בתוך ד' טפחים מהסכך,

שרשראות סוכה או מנורות וכדו' - אם הוא רחב ארבעה טפחים, מותר לתלותו רק בתוך ד' טפחים [-32 ס"מ] לסכך, אבל אם הוא צר כגון שרשראות לנוי וכדו', מותר לתלותו אף אם הוא רחוק ד' אמות מהסוכה, אך לכתחילה מחמירים בזה. (ע"י שו"ע ורמ"א סי' תרכ"ז ס"ד) ולכן נוי סוכה או מנורה אף אם נמשכים יותר מד' טפחים, כיון שהם צרים פחות מד' טפחים. (קובץ מבית לוי ח"ב עמ' כו וחוט שני ואול"צ ח"ד פכ"ג ב, ועוד).

דיני רגל מבטל אבילות בערב חג הסוכות - נתבאר
בארוכה בשערי יוסף חול המועד בארוכה.

דיני אגידת ד' מינים

חיוב אגידת הד' מינים - מצוה לאגוד את הלולב וההדסים והערבות יחד בקשר גמור [קשר על קשר], משום זה אלי ואנוהו. (ש"ע סי' תרנ"א ס"א ומשנ"ב שם סק"ז).

אגוד בלילה או ע"י קטן - אי אפשר לאגוד את הלולב ע"י קטן, אך קטן יכול לאגוד לעצמו, אך מותר לאגוד את הלולב בלילה.

להשתמש בעלי הלולב לאגודו - לפני שהשתמש בו מותר לכתחילה, אבל לאחר שהשתמש בו מחמירים בזה, ובדיעבד אפשר להקל. (עי' דע"ת סי' תרנ"א סק"א ובא"א בוטשאטש סי' תרס"ד ס"ד).

צורת האגוד - בני ספרד: נוהגים לקשור את הד' מינים בקשר על גבי קשר, בשלשה קשירות, (ש"ע סי' תרנ"א ס"א ומשנ"ב סק"ז), **ובני אשכנז:** רובם נוהגים לאגד בקושיילך, (ערוך השולחן שם ס"ז), וכיון שקושיילך לא מועיל לקשר נהגו גם לעשות את הקשר על קשר בלולב. (עי' נאות מרדכי סוכות שקושיילך שבזמנינו אינו כמו בזמנם שהיה קשר גמור) **בן ספרד שרוצה לאגד בקושיילך, [ע"פ הקבלה]** אינו לכתחילה, וצריך עוד קשר, (עי' חת"ס סוכה לו: שו"ת בית דוד סי' תנ"ד וביכור"י שם סק"ח).

סדר אגידת הלולב - צורת הקשירה, לבני אשכנז: הלולב באמצע, וההדסים בצד ימין והערבות בצד שמאל (משנ"ב סי' תרנ"א סק"ב), **לבני ספרד והנוהגים כהאריז"ל:** מניחים הדס אחד מימין הלולב, והדס א' משמאלו והדס א' באמצע על שדרת הלולב. ערבה א' מימין הלולב וא' משמאלו. (כה"ח שם סק"ד).

סדר התחיבה בקושיילך לבני אשכנז - יתחוב את ההדסים והערבות לתוך הקושיילך, כיון שצריך שיהיו בתוך ידו בשעת הברכה [ולא מועיל אחיזת הקושיילך עם ההדסים והערבות נמצאים למעלה מאצבעותיו]. (הגר"ע פ').

ג' טבעות בלולב - בני אשכנז נהגו להוסיף גם הלולב לבדו שלוש טבעות נוספות, (משנ"ב שם סק"ד) אך **בני ספרד** לא נהגו בזה, כיון שהלולב סגור (ש"ע הרב שם ס"א) ורק צריך עוד ב' קשרים, אך אם הלולב סגור אין צריך עוד ב' קשרים. (עי' הורני חוקיק עמ' שפח, ויש נוהגים ב"ח קשרים ראה כה"ח שם סקט"ז).

גובה הלולב - יש להזהר ששדרת הלולב תהיה גבוהה טפח מההדסים והערבות, (ש"ע סי' תרנ"ב ס"א וס"ב). וכן נזהרים ע"פ הקבלה שההדסים יהיו יותר גבוהים מהערבות טפח. (רמ"א סי' תרנ"א ס"א ומשנ"ב סק"ב).

אגידה ביו"ט - אם לא אגד בערב יו"ט מותר לאגוד ביו"ט, [ואף בליל יו"ט מותר (ש"ת דברי ישראל ח"א סי' קצג)] אך צריך להזהר בב' דברים, א' לא יתלוש עלה מהלולב שהשתמש בו. וכנ"ל. אך התלישה ביו"ט מותרת לפי שאין איסור תולש בתלוש. (ביכור"י סק"ה). ב'. לא יקשור קשר על גבי קשר, אלא רק ע"י קשר עניבה. או [לבני אשכנז כנ"ל] ישים את הד' מינים בתוך הקושיילך. (כיון שאסור לקשור אף בקשר עניבה משנ"ב סי' ש"ז סק"ט). [והמקילים לאגוד בעלי הלולב ביו"ט בקשר גמור, יש להם על מה שיסמוך, שעלי הלולב מתייבשים ואינם בני קיימא. (עי' עבודת הקודש מורה באצבע ס"ק רצא, ובביה"ל סי' ש"ז ד"ה עניבה, ולמעשה בח"א כלל ס"ו ס"ח ביכור"י סק"ד ובכה"ח שם סק"ט, ואולם מבואר במשנ"ב סי' ש"ז סק"ד לאסור)].

דיני הדלקת נרות

זמן הדלקת נרות ביו"ט - לכתחילה מן הראוי להדליק נרות יום טוב, בערב יום טוב, [כיון שבזמנינו אפשר שהוא נר של בטלה, כי אי"צ להדליק נרות שיש כבר אור חשמל] אך יש נוהגים להדליק סמוך לסעודת החג.

חיוב הברכה בהדלקה - חובה לברך על הדלקת נרות ביו"ט, [ונח' הפוסקים האם נשים שנוהגות שלא לברך על הדלקת נרות בליל יו"ט, צריכה לשנות ממנהגה ולברך, כיון שנח' הראשונים אם צריך לברך על נרות יו"ט].

ברכה לפני ההדלקה - ביום טוב לכו"ע צריך לברך לפני הדלקה ואח"כ לברך, [ויש מבני אשכנז שנוהגים גם ביו"ט ואח"כ לברך]. יתר **דיני הדלקת נרות ביו"ט, נתבאר בהרחבה בשערי יוסף הלכות יו"ט**.

מקום ההדלקה - לכתחילה יש להדליק הנרות בסוכה כיון שיש להדליק במקום האכילה, אך במקום סכנה ידליק את הנרות מחוץ לסוכה באופן שרואים את הנרות מהסוכה, ואם לא ידליק במטבח או בחדר שישנם בו בני הבית, ולכתחילה ידליקו את החשמל בסוכה בזמן הדלקת הנרות בבית. (עי' שו"ע שם ומשנ"ב סק"ח, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף שבת בהל' הדלקת נרות בס' רס"ג).

סדר הכניסה לסוכה והקידוש ביו"ט ראשון

אמירת לשם יחוד של מצות הסוכה בתוך הסוכה - אפשר לומר לשם יחוד לשם מצות סוכה בתוך הסוכה, כדי שלא להפסיד מצוה דאורייתא של סוכה, וסגי בכוונה שנכנס לסוכה, ובפרט מה שמזמנים את האושפזים לסוכה הרי הוא ביטול מצוה מדאורייתא.

הזמנת האושפזין - בני ספרד: נהגו להזמין את האושפזין [כמובא בזה"ק] כל יום, כמובא הנוסח מהבא"ח, ונהגו שכל בני הבית יאמרו אותו, [אך בודאי שאין בזה חיוב] **ובני אשכנז:** נהגו שרק בעל הבית מזמין.

סדר הקידוש ביום הא' - אלה מועדי וכו', ברכת הגפן, מקדש ישראל והזמנים, לישב בסוכה, וברכת שהחיינו. [ויכוון עם על מצוות סוכה וגם על חג הסוכות]. (ש"ע סי' תרמ"ג ס"א). [ואם מתארח בסוכת חבירו, אינו צריך לחזור ולברך על סוכתו שוב ברכת שהחיינו].

קידוש וברכת שהחיינו בעמידה/בישיבה - לבני ספרד: נוהגים לקדש בעמידה ולהתיישב לאחר ברכת לישב סוכה, קודם ברכת שהחיינו, ואח"כ יברך שהחיינו, בישיבה או בעמידה. (ש"ע שם ס"ב, וכה"ח שם סק"ג בשם הב"י). **ולבני אשכנז:** נהגו לומר את כל הקידוש ובישיבה, ויש שנוהגים כדעת האריז"ל שיש לקדש בעמידה, ולהתיישב לפני ברכת לישב בסוכה. ולגבי זמן הברכה בקידוש ביום יתבאר להלן.

עניית אמן על ברכת שהחיינו לנשים: בנות ספרד: לא יענו אמן כיון שהוא הפסק, ואינה יכולה לשתות מהיין, אך אם תענה אמן תוכל לשתות מהיין בדיעבד, ויש אומרים שאף בנות ספרד יכולות לענות אמן. **ובנות אשכנז:** יכול לענות אמן.

דיני מצוות אכילת כזית לחם ביום הראשון

חיוב אכילת פת - חייב אדם לאכול בסוכה בליל יו"ט ראשון, פת בשיעור כזית, [-לכתחילה הוא 30 גרם, ומי

שקשה לו 18 גרם], (שו"ע סי' תרל"ט ס"ג). אך יש אומרים שחייב לאכול פת בשיעור יותר מכביצה 55 גרם, **ולכן לכתחילה יש לאכול פת יותר מכביצה.** (כה"ח סק"נ ובא"ח האזינו ו' ועוד).

אכילת חלה מתוקה או כזית ראשון עם סלטים - לבני ספרד: מותר לאכול בליל יו"ט א' את הכזית עם חלה מתוקה, (עי' משנ"ב סי' תרל"ט סק"א). **ולבני ספרד:** שברכת חלה מתוקה מזונו, צריך לאכול כזית לכל הפחות מחלה שאיננה מתוקה. (עי' חזו"ע ברכות דיני ברכת הפת). מותר לאכול את הכזית ביו"ט ראשון עם סלטים וכדו'. (ישועות יעקב סי' תע"א סק"ב, ודלא כמו"ש בשו"ת יד אליהו פסקים סי' כג להחמיר בזה).

אכילה בכדי אכילת פרס - יש לאכול את כזית פת הראשון במשך זמן של כדי אכילת פרס. ואם לא אכל בכדי אכילת פרס צריך לחזור ולאכול.

שיעור הזמן בכדי אכילת פרס - לבני ספרד: בין ארבע לשבע דקות, **ולבני אשכנז:** בתוך ארבע דקות ויש מחמירים שתי דקות. [ורק ביו"כ שהוא דאורייתא מחמירים לחולה בתשע דקות].

אכילת פת כביצה כדי אכילת פרס - אף שכנ"ל שלכתחילה יש לאכול פת יותר מכביצה שהוא שיעור שני כזיתים, **מ"מ די לאכול כל כזית מהם תוך כדי אכילת פרס,** (עי' מט"א תרכ"ה סנ"ב שהחמיר בזה, ולמעשה עי' משנ"ב סי' תרל"ט סק"ב, וחזו"ע סוכות עמ' קיד דנקיטין לקולא).

כוונה בשיבת הסוכה - צריך לכוון באכילתו בסוכה שציוונו הקב"ה לישב בסוכה זכר ליציאת מצרים וזכר לענני הכבוד שהקיפן עלינו להגן עלינו מהשרב והשמש. (סי' תרכ"ה ס"א ומשנ"ב שם) ובדעיבד אם כיון רק לצאת ידי המצוה, ולא כיון את הנ"ל יצא ידי חובה, **אך אם לא כיון לכתחילה צריך לחזור ולאכול שוב כזית לחם.** (שם וסי' ס').

מצוה באכילה כל השבוע - אף שאין חיוב לאכול כל שבעת ימי החג פת בסוכה, מ"מ יש מצוה לאכול כל שבעת הימים בסוכה פת. (משנ"ב שם סק"ד).

דיני הזכרת יעלה ויבוא ביו"ט א' דסוכות

בליל א' דסוכות מזכירים יעלה ויבוא בברכת המזון. **ואם שכח ולא אמר יעלה ויבוא,** צריך לחזור על ברכת המזון, **אך אם מסופק אם אמר יעלה ויבוא,** אינו חוזר.

נזכר ששכח לומר בתוך ברכת המזון - אם נזכר מיד כשאמר ברוך אתה ה' לפני שחתם בונה ירושלים, יסיים למדני חוקיך, ויחזור לומר יעלה ויבוא, ואם נזכר שטעה לאחר שחתם בונה ירושלים יאמר שם ברכת אשר נתן בשם ומלכות, ואם נזכר שלא הזכיר מעין המאורע אחר שהתחיל בברכה רביעית יסיים הברכה, ולמנהג בני אשכנז שחוזרים על יעלה ויבוא יחזור לתחילת ברכת המזון.

אשה ששכחה לומר יעלה ויבוא - בין לבני ספרד ובין לבני אשכנז, אינם צריכות לחזור.

דיני הפטורים והחייבים בסוכה

החייבים בסוכה - אנשים חייבים בסוכה, אך נשים פטורות מסוכה, כדין מצוות עשה שהזמן גרמא. (שו"ע סי' תרל"ט ס"ב, וסי' תר"מ ס"א).

חיוב בניית סוכה למי שאין לו סוכה - מי שאין לו סוכה חייב להוציא כסף ממונו לבנות סוכה או להשכיר דירה לשבוע שיש בה סוכה, (עי' סי' תרנ"ו ובביה"ל שם).

חיוב קטנים בסוכה - אף קטנים חייבים לאכול בסוכה, ושיעור הגיל הוא כמגיל 6, ואם אינו צריך לאמו אף מגיל 5 הרי הוא חייב בסוכה, חייב אביו לחנכו במצות סוכה (שו"ע סימן תר"מ ס"ב, ומשנ"ב סק"ד), וקטנים הנ"ל שחייבים בסוכה יש בהם איסור ספיה, ולכן אסור להאכיל לקטנים בידים, דהיינו לתת להם לאכול בתוך פיהם או לצוות להם לאכול (משנ"ב סק"ה), ויש להזהר שהקטנים לא יאכלו מחוץ לסוכה, כגון שמתארחים, ולפעמים יש בזה איסור ספייה לקטן. ורק אם מניחים לפניו אין בזה איסור.

קטן שנרדם מחוץ לסוכה - אין חיוב לאביו מדיני חינוך להכניסו לסוכה. (ע"פ הגרש"א שפטור ממצות סוכה).

שינת בנו הקטן בסוכה או חתנו בסוכה - אדם שיש לו בן קטן שהגיע לגיל חינוך בסוכה [בד"כ גיל 5-6] ויש לו חתן שאין לו סוכה, ואין לו מספיק מקום בסוכה, **כיון שחייב בחינוך בנו צריך לתת לבנו לישן בסוכה.** ואף שיש חיוב ערבות על קיום מצות חבירו, והרי הוא נקרא שמחויב בדבר, מ"מ חינוך הרי הוא חובה שבגופו, ולכן בנו קודם. (שמעתי מהגר"ע פריד שליט"א).

שמונה פטורים משיבת בסוכה

אך מצינו כמה פטורים משיבת הסוכה, **א' מצטער ב' חולה, ג' משמשי חולה, ד' שלוחים/עוסקים במצווה, ה' הולכי דרכים, ו' במקום מצוה, ז' טרודים בטרדת מצוה כגון חתן בשבע ברכות ח' פטור של תשובו כעין תדורו. ט' ירדו גשמים והוא שייך קצת לפטור של מצטער בסוכה, ויש בזה פרטים רבים, ולהלן יתבארו בהרחבה.**

מצטער (א)

מצטער בסוכה - מצטער פטור מהסוכה וכמו שנאמר "תשובו כעין תדורו" וכמו שאדם שמצטער בביתו יוצא מביתו, כך הוא הדין בסוכתו. (תוס' סוכה כו. מרדכי סוכה רמז תש"מ, מהרי"ל סוכה סי' יט). ואף צער שהיה יוצא מהחדר שנמצא בו לחדר אחר אף הוא בכלל צער שהיה יוצא מביתו, וצער זה פוטרו מחובת ישיבה בסוכה, ולא צריך צער שהיה יוצא מחמתו לחוץ לגמרי. **אף מצטער בלילה הראשון חייב לאכול כזית,** אך צריך לחכות לאכול כזית ראשון בסוכה רק עד חצות. (רמ"א סימן תר"מ ס"ד בשם הכל בו, ועיין משנ"ב סק"ט).

גדר מצטער - בכלל מצטער הוא מי שאינו יכול לישון או לאכול בסוכה, בגלל הרוח, או הקור, או החום, או ריח או זבובים ויתושים וכדו'. וכן אם באמצע חול המועד סוכות נכנסו לו עכברים וחתולים וכיוצא בזה לתוך הסוכה הרי הוא מצטער ופטור מן הסוכה, אבל אין לבנות את הסוכה לכתחילה במקומות הנ"ל שלא ראויים לשבת שם, ולכן אם עשה שם סוכה יוצא בסוכה הנ"ל יד"ח כיון שלא יכול בסוכה הנ"ל כל צרכיו, ואינו תשובו כעין תדורו (שו"ע ורמ"א שם, ומשנ"ב שם סק"כ).

פטור מצטער לפי דרך בני אדם - פטור מצטער הוא דוקא אם דבר שדרך בני אדם להצטער בו, (רמ"א שם) אלא א"כ הוא אנגין דעת שהרי הוא פטור מהסוכה (משנ"ב סק"ל, ועיין בביה"ל שם ד"ה אלא).

גדר החולה שמחמת החולי מפריע ומצטער לשבת בסוכה, אבל אם אין לו הבדל חייב לשבת בסוכה. (עי' משנ"ב ס"ק"ו וסק"א).

משמשי חולה (ג)

משמשי חולה - פטורים מהסוכה, (שו"ע סימן תר"מ ס"ג) משום שהעוסק במצוה פטור מן המצוה (משנ"ב ס"ק"ז, ואף שכתבתי בכמה דוכתי בשם הגר"י זילברשטיין שליט"א שאין את הדין של עוסק במצוה פטור מן המצוה היום שעוסקים לדברים אחרים, מ"מ בכה"ג הרי אינו שייך את הטעם הנ"ל כי יכול לעזור לחולה וגם תוך כדי לענות לטלפונים והבן). והמשמש לחולה פטור מן הסוכה אף בזמן שאין החולה צריך לו, אבל מ"מ אם יכול להיות בסוכה בשעה שהחולה אינו צריך לו יהיה בסוכה. (עי' שו"ע ס"ב וג'). ויש בזה עוד דוגמאות כגון נשים לפני הלידה, ולהלכה כל שיש חולי וצריכים עזרה יש בזה פטור של משמשי חולה.

משמשי חולה בשכר - כגון שישן עם חולה בלילה - פטורים מהסוכה, (עי' כה"ח סק"ז).

אשה שצריכה את עזרת בעלה בלילה בטיפול בתינוקים - פטור משינה בסוכה. (עי' שו"ע שם ומקור חיים שם, ובחזו"ע סוכות דיני ישיבה בסוכה). וכן כמצוי באשה לאחר לידה. (הורני חוקיק סוכות עמ' רלז).

שלוחים/עוסקים במצוה (ד)

שלוחי מצווה או עוסקים במצווה, פטורים מהסוכה, (עי' שו"ע ס"י תר"מ ס"ח) אך אינו מצוי כ"כ בזמנינו.

אך חיילים במלחמה שנלחמים בשטח מול המחבלים ועוברים מבית לבית שפטורים ממצות סוכה. (כדין שומרי העירף כמבואר בשו"ע שם ס"ט ובמשנ"ב שם סקמ"ו, ולפעמים אף משום מצות פדיון שבויים). אך השומרים וכדו' שיכולים לשבת בסוכה או בזמני המנוחה [אם אינם במקום סכנה] חייבים לבנות סוכה. (כדין הולכי דרכים כמבואר בשו"ע שם ס"ח). [וכן ה"ה לגבי חיובם בד' מינים, (שאלת הגר"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס אני אודך)].

הולכי דרכים (ה)

הולכי דרכים ביום ובלילה פטורים מהסוכה. (שו"ע סימן תר"מ ס"ח). ויש בזה עוד פרטים.

הנוסעים לטיול מחוץ לעיר - פטורים מן הסוכה ויכולים לאכול ולישון ברכב, וכן הדין בנסיעה באוטובוס בין עירוני או ברכבת וכל כיוצא בזה, ומ"מ אם יש לו סוכה ליד הרי הוא חייב בסוכה אך אין היתר לאכול בפראק וכדו' בלא סוכה, ויש מחמירים שאף באוטובוס אסור לאכול בלא סוכה, (עי' חזו"ע סוכות), ולהלכה נראה שאף המחמירים היינו דוקא שהולכים לטיול כגון למסלול וכדו' של הרבה זמן ומפקיעים את עצמם לגמרי ממצות סוכה, משא"כ אם נמצא בדרך ורוצה לאכול בודאי שדינו כהולכי דרכים.

במקום מצוה (ו)

חיוב שינה בסוכה בשנה ראשונה - אף שיש שכתבו להקל שבשנה ראשונה חתן פטור מסוכה, מחמת מצוות ושמח את אשתו, להלכה אף בשנה ראשונה חייבים לישון בסוכה, כיון שיכול שאשתו תישן עמו, אך אם מקיים מצוות עונה בכל יום [אם היא טהורה] הרי הוא חייב בסוכה, [ואפשר אף לכתחילה לעשות כן אף שלא בשנה ראשונה, (שמעתי מהגרע"פ) ויש מתירים רק בל"ט או במקום מצות עונה כה"ח סקמ"ו].

מצטער מעכברים - אין לבנות סוכה במקום שיש בה עכברים, ואם בנאה שם לא יצא ידי חובת סוכה כלל, וצריך להוציא עד חומש מממונו לבנות סוכה אטומה או במקום גבוה שלא יבואו לשם עכברים, ויהיה מצטער מהסוכה. אך אם לא ידע שיש שם עכברים, ובאמצע סוכות רואה שיש שם עכברים, בדיעבד יוצא בסוכה זו באכילה, ובשינה הרי הוא פטור מהסוכה מחמת דין מצטער, ואם אין לו טורח גדול צריך ללכת לסוכת חבירו או שכינו או קרוביו, חוץ מיום הראשון שחייב להשתמש בסוכה זו. (עי' שו"ע ס"י תר"מ ס"ד).

מזגן בסוכה - בזמנינו שהחום מרובה, יש חיוב לשים מזגן בסוכה כדי שיוכל לשבת בה לאכול ולשתות ולישון, ושלא יהיה מצטער מהסוכה. אך אם שכח להפעיל את המזגן בערב יו"ט, אם הוא במצב שאי אפשר לאכול ולישון שם וכל האנשים מצטערים לשבת בסוכה הרי הוא פטור מהסוכה, אם אין לו סוכה אחרת במקום הנ"ל. (עי' רמ"א ס"י תרל"ט ס"ה, ובשו"ת מהרש"ג ח"ג ס"י ל"ט ובא"א בוטשאטש ס"י תר"מ ס"ד שהגדר בזה שאם היה בצער היה יוצא מחדרו או ביתו הרגיל לחדר או בית שאינו רגיל בו). וכיון שהוא דבר שבחובה אי אפשר לקנותו מכספי מעשרות, [והרי הוא בכלל הוהצאות שבת ויו"ט שחוזרות], אך יכול לקנות לאביו מזגן בסוכה מכספי מעשרות.

מצטער מחמת רעש - מי שאינו יכול לישון בסוכה מחמת רעש, כגון משמחת בית השואבה או רעש שכנים, או שהסוכה לא אטומה כמו בביתו, ויש לו רעשים כל הזמן מבחוץ, עד השעות המאחרות של הלילה, כיון שכל מכונית שעוברת ברחוב מפריעה לו, - אם רוב אנשים לא יכולים לישון בכזה מקום, הסוכה פסולה וצריך לעשות סוכה במקום אחר, אך אם רק הוא מצטער מזה אין לו פטור מצטער, וצריך להשכיר או לבנות סוכה עד חומש ממונו במקום אחר.

סוכה שלא ראוייה לשינה - כגון סוכה בפרקים או ליד בית הכנסת ובכותלה המערבי או ליד מסעדות וכדו', הסוכה כשרה, אך צריך לבדוק שהיא כשרה כדין. (ראה בהורני חוקיק סוכות עמ' רמב).

מצטער מחמת נחירות וכדו' - אם אי אפשר לישון כך פטור מסוכה. (ווי העמודים י' עמ' ע), אך לכתחילה כיון שיודעים מזה, צריכים לבנות ב' סוכות, כדי שיוכלו לקיים מצוות סוכה. וכנ"ל.

מצטער בסוכה מחמת שבניו הולכים לישון מאוחר ואח"כ מפריע לו לישון - אינו חשוב מצטער כיון שהוא בעל הבית, והרי הוא חייב בסוכה. (הוראת הגר"ש אלישיב זצ"ל).

מצטער לישון בסוכה כי ישנם אורחים בסוכה - פטור מלישון בסוכה ובביתו גם לא היה ישן בסלון אם היו שם אורחים כיון שהיה מתבייש לישון ותשבו כעין תדורו, אך אם הוא בעל הבית כיון שהוא הזמין אותם ויכול לסלק אותם אינו נפטר משינה בסוכה.

מצטער מחמת שאשתו מפחדת לישון לבד - מעיקר הדין אינו פטור, וצריך לבנות סוכה באופן שיכול לישון שם עם אשתו.

חולים (ז)

חולים - חולים פטורים ממצות סוכה, ואף חולה שאין בו סכנה, פטור ממצות סוכה ואפילו חש בראשו או בעיניו. (שו"ע סימן תר"מ ס"ג). ואף אם חולה באחד מאיבריו דינו כחולה.

בשנת הצהריים אם התעורר חייב לקום ולעבור לסוכה. (עי' שו"ע ורמ"א שם ס"ז, ואף השו"ע מסכים לרמ"א, ויש אומרים שבזמנינו שישנים לאחר עלות השחר, אף אם התעורר לאחר מכן אינו חייב לעבור כיון שלא מטריחים אותו. (חזו"ע סוכות עמ' רז מדנפשיה).

אם הפסיקו הגשמים, ועדיין לא שכב במיטתו - להלכה נפסק: שכל שיש לו טירחא, אינו חייב לחזור לסוכה. ולכן אם כבר העביר את המזרונים והכרית והשמיכה וכדו', אינו חייב להעבירם לסוכה, אם הסוכה מלאה מים, ויקח לו זמן לנקותה, אם צריך להתלבש בבגדים כדי לרדת לסוכה, אם יש לו גג עם צירים וקשה לפתוח אותה, אינו חייב לפתוח אותה, אך אם אפשר לו בקלות לחזור לסוכה כגון שהסוכה במרפסת ביתו, שיחזור לישן בסוכה, (עי' משנ"ב שם סקמ"א, וחוט שני סוכות עמ' רמח), וגם מחמת שאם יתעורר לאחר עלות השחר צריך לחזור ביתו, לכן עדיף לחזור לסוכה. אך אם התחזית שיהיה גשם, והגשם מתחיל וחוזר, אינו חייב בכל זה, אלא יכול להמשיך את שנתו בבית אף לאחר עלות השחר. (עי' שעה"צ סקמ"ח וכה"ח סקפ"ה, ואף למשנ"ב, וכמו שיתבאר בהלכה הבאה).

שמע בתחזית שירד גשם או שיש עננים ונראה שהולך לרדת גשם - יש בזה חילוק בין אכילה לשינה, שאם רוצה לאכול בבית, אם עדיין לא התחילו גשמים, אין בזה פטור של ירדו גשמים, כל עוד שלא התחיל הגשם. (עי' משנ"ב סקל"ג, ובספר שער"י עמ' 162 בארוכה). **אבל אם רוצה לישן בבית,** אם נראה שירד גשם, פטור מהסוכה, כיון שאין דרך האדם ללכת לישן במקום שירד גשם. (חוט שני סוכות עמ' רמז ובספר שם, ויש מחמירים אף בזה).

אכילה בסוכה בלילה הראשון שירד גשם - בלילה הראשון, כיון שיש מצוה לאכול מדאורייתא כזית בסוכה, אם לא אכל כזית ראשון, לבני אשכנז: חייב בסוכה ולא יברך לישב בסוכה, ולבני ספרד: פטור מהסוכה, אך אם רוצה יכול להמתין ולחכות שיפסקו הגשמים אך לא יברך לישב בסוכה.

אם יתכן שיפסיקו הגשמים - לכו"ע צריך להמתין ולא לקדש ולאכול מחוץ לסוכה שמא יפסקו הגשמים, אלא א"כ מצטער ברעב או בשינה או שיש לו אורחים.

דיני אכילה החייבת בסוכה

מחויבי הסוכה "תשבו כעין תדורו" לאכול ולשתות ולישן בסוכה, כדרך שרגיל כל השנה בביתו. (סי' תרל"ט ס"ב).

אכילת עראי - מותר לאכול מיני מזונות פחות כביצה מחוץ לסוכה. (שם).

בשר ודגים - אף מעיקר הדין מותר לאכול בשר או דגים מחוץ לסוכה, אך טוב להחמיר לאוכלם בסוכה. (עי' שו"ע שם ומשנ"ב סק"ג, וחזו"ע סוכות עמ' קלח).

פירות וירקות אורז וכדו' - מותר לאוכלם מחוץ לסוכה, אך טוב להחמיר בכך. (משנ"ב סקט"ו ושעה"צ סקל"ח).

שתיית מים - מותר לשתות מים מחוץ לסוכה, אך ראוי לוהידור מצוה לשתות בתוך הסוכה אם יכול לקיים מצות סוכה, אך אם בתוך הסעודה חייב לשתות את המים בתוך הסוכה. (עי' שעה"צ סקט"ט ובהל"ע ב' עמ' רעא, נתבאר בארוכה בספר).

שתיית יין/משקאות חריפים/קפה ותה וכדו' - לבני ספרד: פטורה מהסוכה. (שו"ע. סי' תרל"ט ס"ב, וכה"ח סקל"ו וחזו"ע עמ' קלז), **ולבני אשכנז:** אף שמעיקר הדין פטורה מהסוכה מ"מ נכון

במקום כיבוד הורים - להתארח אצל הורים שאינם שומרי תורה ומצוות ואין להם סוכה, אין להתיר בזה, אלא א"כ ההורים זקנים או חולים שפטורים כדין משמשי חולה, ולכתחילה יבנו שם סוכה, וגם משום מצוות אכילה בליל יו"ט הראשון.

טרודים בטרדת מצווה (י)

חתן שבתוך שבעת ימי המשתה, פטור ממצוות סוכה, (עי' שו"ע שם ס"י) אך בזמנינו אף חתן בתוך שבעת ימי המשתה חייב בסוכה, כיון שאין שושבינים בזמנינו. [ובלא"ה אינו כ"כ מצוה].

תשבו כעין תדורו (יג)

תשבו כעין תדורו, וכמו שאדם מתנהג בביתו, כך בסוכה, ולכן אם נרדם מחוץ לסוכה אין חיוב להעירו משנתו, [ויש אומרים שצריך להעירו משנתו, (עי' בא"ח ש"א האזינו ח'), והכל לפי האדם, אם יודע שרוצים להעירו, שנזהר מאוד שלא לישן מחוץ לסוכה יש להעירו].

להרדם מחוץ לסוכה בנסיעה - מותר להרדם לכתחילה להרדם מחוץ לסוכה כגון שנוסע מחוץ לעיר נסיעה ארוכה, **כיון ששיבת הסוכה היא "תשבו כעין תדורו" וכן היה נוהג בשאר ימות השנה, אין בזה איסור.** ולכן אם דרכו להרדם באוטובוס או בנסיעה אף שהיא בתוך העיר אין בזה איסור. (הסכמת הפוסקים).

דיני ירידת גשמים בסוכה (ט)

אם יורדים גשמים בסוכה פטור מהסוכה, **כיון שמצטער,** והממשיך לשבת בסוכה שיורדים גשמים, אינו מקבל שכר, ונקרא הדיוט, כי כל הפטור מהדבר ועושהו נקרא הדיוט. (סי' תרל"ט ס"ה). מלבד ביום הראשון שחייב לאכול כזית פת בסוכה וכמו שיתבאר להלן.

שיעור ירידת הגשמים שפטור מהסוכה - אם הוא באמצע לאכול הוא כמות של גשם שיכול לפסול תבשיל שמתקלקל מהר מכמות מועטת של גשמים, ואז יכול לצאת לביתו לאכול ולגמור את הסעודה. **אם הוא באמצע לישן** הוא אף גשם בכמות מועטת שמצערת ומפריע לו לישן. (רמ"א שם ס"ז), וגדר הדברים הוא שאם היו יורדים גשמים בבית, היה עובר מביתו לחדר אחר. (כמבואר ברמ"א שם ובשו"ת מהרש"ג ח"א סי' לא ב').

חזרה לבית לאכול שהפסיקו הגשמים - אם התחיל לאכול כבר בביתו אינו חייב לחזור לסוכה עד שיגמור את הסעודה, (שו"ע סי' תרל"ט ס"י). אך אם עדיין לא התחיל את הסעודה צריך לחזור לסוכה. (משנ"ב סקל"ז וכה"ח סקפ"ב). **ולבני היסח הדעת** מברכת לישב בסוכה, להלכה אינו חשוב היסח הדעת, כיון שהשיבה לפני ואחרי היא מצוה אחת. (עי' שו"ת מהר"ם שיק אור"ח סי' שכ"ה, ונאמרו בזה עוד כמה טעמים, ונתבאר בספר בארוכה).

פתיחת גג עם צירים לאכילה - אם הפסיקו הגשמים, אעפ"כ חייב לפתוח את הגג עם צירים, [אף עם סולם] מחמת מצוות סוכה.

חזרה לבית לישן שהפסיקו הגשמים - אם התחיל לרדת גשם באמצע הלילה, ועבר לישן בביתו, ואח"כ הפסיקו הגשמים, אינו צריך לחזור לישן בביתו, אלא יכול להמשיך לישן בבית עד עלות השחר, אבל לאחר עלות השחר, או

להחמיר בכך (משנ"ב שם סקי"ג ובשעה"צ שם סקל"ג) ואף לבני ספרד ראוי להדר ולשתותם בסוכה לקיים מצות סוכה.

משקאות קלים כגון קולה/אייס קפה שרגילים לקבוע עליהם - לבני ספרד: פטורים מהסוכה, ולבני אשכנז: יש מחמירים אם קבע עליהם. (הגר"ח ק בשמחת ישראל עמ' רס).

דיני ברכת לישוב בסוכה

ברכת לישוב בסוכה - לבני ספרד: מברכים ברכת לישוב בסוכה רק שאוכלים לחם, ואף אם הולך להיות בסוכה הרבה זמן אינו מברך ברכת לישוב בסוכה, אך מ"מ אם אפשר לו ישמע מבני הבית ברכת לישוב בסוכה (שו"ע סי' תרל"ט ס"ח, ובכה"ח שם סקצ"ז ובא"ח ש"א האזינו ס"ח וחזו"ע סוכות עמ' קלב), **לבני אשכנז:** לכתחילה מברכים לישוב בסוכה רק שאוכלים פת, אך אם נמצא בסוכה הרבה זמן אף שאינו אוכל לחם, מברך לישוב בסוכה. ולכן לכתחילה יאכל פת הבאה בכיסנין בשיעור כביצה שנכנס לסוכה, ויברך לישוב בסוכה, **ולדעת הגר"א:** מברכים מברכים על פעם שנכנס לסוכה אף ללא אכילה ושתיה ושינה.

ברכת לישוב בסוכה שנשאר בסוכה - אם נשאר בסוכה כל הזמן לאחר הסעודה, ושוב נוטל ידיו לאכילת פת או אוכל פת הבאה בכיסנין, לבני אשכנז בשיעור שמברך עליהם לישוב בסוכה, אינו חוזר ומברך שוב, ברכת לישוב בסוכה.

היסח הדעת - אם מסיח דעתו לזמן קצר כגון לתפילת מנחה או ערבית, ושוב חוזר ואוכל לחם, אינו צריך לחזור ולברך ברכת לישוב בסוכה כיון שאינה היסח דעת. (שם סקמ"ז), ואף אם הלך לסוכת חבירו או שלמד בסוכת סוכת בית הכנסת, למעשה אינו צריך לברך שוב, (משנ"ב סקמ"ח) אך נראה שטוב שיצא ידי חובה מבני ביתו.

אם הולך להתפלל תפילת שחרית - כיון שהוא הפסק גמור של שעה וחצי שעתיים, הרי הוא הפסק.

פת הבאה בכיסנין בשיעור כביצה - לבני ספרד: אינו מברך לישוב בסוכה. **ולבני אשכנז:** מברך לישוב בסוכה.

פת הבאה בכיסנין בשיעור ג' ביצים [160 גרם] - אף לבני ספרד יכול לברך, (חזו"ע עמ' קלד כיון שיש ספק ספיקא).

תבשיל מחמשת מיני דגן, כגון קוסוקס או איטריות או קוגל - לבני אשכנז: מברך לישוב בסוכה, **ולבני ספרד:** אינו מברך לישוב בסוכה, אלא א"כ אוכל כשיעור קביעות סעודה 160 גרם. (מאמר מרדכי סק"ג מחזיק ברכה סק"ה וחזו"ע עמ' קלו) [ולאו"צ 216 גרם], [ויש נוהגים שלא לברך לישוב בסוכה (בא"ח ידיד חיים עמ' צג ועי' בא"ח האזינו ח')].

ברכת לישוב בסוכה לנשים - בנות ספרד לא יברכו, ובנות אשכנז, נהגו לברך. אך האנשים לא יברכו להם, כגון שכבר בירך לישוב בסוכה בקידוש ומוציא אותם יד"ח בקידוש לא יברך להם שוב לישוב בסוכה. (עי' משנ"ב שם סק"א).

זמן ברכת לישוב בסוכה

זמן ברכת לישוב בסוכה בליל שבת - מברכים בקידוש, וכנ"ל לגבי קידוש בליל א'.

ביו"ט א' בקידוש בבוקר או בשבת בקידוש - מברכים בקידוש, [ויש מבני ספרד שנוהגים לברך קודם אכילת הלחם (בא"ח האזינו א' ה')].

קידוש בעמידה/בישיבה בבוקר - בין לבני ספרד ובין לבני אשכנז. יש נוהגים לקדש בעמידה, כדי שאח"כ ישב בברכת לישוב בסוכה, ויש נוהגים לקדש בישיבה, אך עדיף לקדש בעמידה. (עי' רמ"א שם ס"ב, ובכה"ח סקי"ט ובלוח אר"י ועוד). והמנהג הפשוט אצל בני ספרד לשבת בקידוש. (עי' חזו"ע סוכות עמ' קעב ובמכתב הגר"י מתאריך ב' אלול תשע"ט).

ברכת לישוב בסוכה בהבדלה - יש מבני אשכנז שנהגו לברך על ההבדלה לישוב בסוכה, ונכון לכתחילה לאכול אח"כ מיני מזונות. ואז לכו"ע יכול לברך לישוב בסוכה.

זמן ברכת לישוב בסוכה בסעודת לחם - לכתחילה יש לברך קודם המוציא. (שו"ע סי' תרמ"ג ס"ג ומשנ"ב שם סק"ז, ובא"ח שם ח'; וחזו"ע עמ' קעז). **אך למעשה המנהג שמברכים לישוב בסוכה לאחר ברכת המוציא.**

דיני חיוב שינה בסוכה

חיוב שינה בסוכה - בכלל חיוב הסוכה לישן בתוך הסוכה.

שינת עראי - אסור לישן אף שנת עראי על ברכיו מחוץ לסוכה. (ביה"ל סי' תרל"ט ס"ב ד"ה אפילו), ושיעור שנת עראי שיעור הליכת מאה אמה שהוא פחות מדקה כ-54 שניות. (מג"א סי' מ"ד) אך אם מתנמנם, נים ולא נים תיר ולא תיר, אין איסור. (עי' סוכה נג. ושו"ת שבט הקהתי ג' קצג).

שינה בבית הכנסת בלימוד או בשיעור - אין בזה איסור, ותשבו כעין תדורו, ויש אוסרים. (בא"ח ועוד).

דיני מצות ישיבת הסוכה

מצות ישיבה סוכה - לאכול ולשתות בסוכה כל שבעת הימים בין ביום ובין בלילה, ומקיים מצוות עשה מדאורייתא כל רגע ורגע. (כידוע מהגר"א ועוד, ונתבאר בהרחבה בשערי יוסף סוכות).

לימוד תורה בסוכה - לכתחילה יש ללמוד תורה בסוכה, אם יכול ללמוד בישוב הדעת, (שו"ע סי' תרל"ט ס"ד). ויש לו שם כל הספרים הנצרכים ללימוד. (כה"ח סקס"ב).

תפילות בסוכה - אפשר להתפלל בתוך הסוכה, במנין, אם מתפלל שם בכוונה ובישוב הדעת, ועדיף על מעלת תפילה בבית הכנסת, אך אי אפשר מחמת זה להתפלל ביחידות בסוכה. (עי' שו"ע ומשנ"ב שם סק"ל).

דיני דברים האסורים משום כבוד הסוכה

אסור לעשות תשמישי בזוי בסוכה. (סוכה כט. ושו"ע סי' תרל"ט ס"א) ויש בזה שלושה גדרים: א' כדן תשבו כעין תדורו, וכמו שאדם היה עושה בביתו בחדר החשוב, כגון הסלון וההול, (עי' רש"י שם). ב' מדן תשמיש בזוי, שלא להכניס קדרות או סירים לתוך הסוכה, ג' מדן שלסוכה יש קדושה כקדושת בית הכנסת והרבה דברים מחמירים בו כקדושת בית הכנסת. (עי' משנ"ב שם סק"ב ובשעה"צ ובספר שערי יוסף הלכות סוכה מהדורת תשפ"ב בארובה). וישנם דברים שאסורים מדן תשבו כעין תדורו, וישנם דברים משום תשמיש בזוי, כגון להכניס סירים עם אוכל, ויש דברים שאסורים משום שקדושת הסוכה מאוד גדולה כקדושת בית הכנסת.

דיבורי חול - מותר לדבר בסוכה, כדן תשבו כעין תדורו, אך ראוי למעט בה בדבר חול מחמת קדושת הסוכה. (משנ"ב)

סי' תרל"ט סק"ב ובשעה"צ שם). וכן מותר לקרוא בה עיתונים או שאר ספרים או לשחק במשחקים לבני הבית.

הכנסת כלי אכילה - אסור להכניס סירים שמבשלים בהם, (שו"ע שם).

סירים שרגילים להביאם לשולחן בסעודת ליל שבת - לא יכניסם לסוכה, אך יש מקילים בזה. (עי' משנ"ב שם סק"ה וכן הסכמת הפוסקים). אף סירים יפים ותבניות יפות או קערות הגשה אפשר להכניסם. (עי' משנ"ב שם ובשו"ת תפילה למשה ח"ב סי' מא).

פלטה - אסור להכניס פלטה לסוכה, אלא א"כ יפסול את הסוכה מעל המקום הנ"ל.

פינוי צלחות וקערות לאחר האכילה - יש להזהר לפנותם לאחר הסעודה. (עי' שו"ע שם ס"א ומשנ"ב שם סק"ו, ובמאירי סוכה כט).

כוסות חד פעמי - כוסות פלסטיק שמשתמשים בהם שוב, מותר להשאירם, אך כוסות קרטון שהרגילות לזורקם לאחר שימוש אחד יש להוציאם.

בקבוק שתיה ריק - ראוי להוציאו, כיון שאין הרגילות להשתמש בו.

הנחת פח - אם רגיל להניח בביתו, יכול להניח אף בסוכה. אך אם הוא פח גדול יש להניחו מחוץ לסוכה, או במקום הפסול.

מיחם חשמלי/מקרר/כיר - מותר להכניסם לסוכה, אם רגיל להכניסם לביתו. ויש מחמירים. (שמעתי מהגרע"פ).

גריל גז - ראוי שלא לעשותו.

החלפת טיטול בסוכה - אסור. (הסכמת הפוסקים).

חליצת נעלים בסוכה - מעיקר הדין מותר כדרך שרגיל כל השנה, בלילה, אבל ביום לא יעשה כן, כמו שלא עושה כן בסלון ביתו. (עי' ערוך השולחן ס"ד ונתבאר בארוכה בספר).

עישון סיגריות - אף שיש שדימו קדושת הסוכה לבית הכנסת, להלכה אין איסור לעשן סיגריות בסוכה, [מלבד איסור עישון כל השנה] וכ"ש סיגריה אלקטרונית.

קפדנריא דרך הסוכה - אין איסור. (עי' היטב ברי"ן גיאות דף צב, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף סוכות עמ' 107, עיי"ש היטב).

הכנסת גוי לסוכה - לא ראוי להכניסו לסוכה מחמת קדושת הסוכה. אך אין בזה איסור מעיקר הדין במקום צורך.

דיני זמן נטילת הלולב וסדר הנענועים

זריזין מקדימין למצוות - ביום א' משכימים להתפלל וזריזין מקדימין למצוות. (טור סי' תרמ"ד ומשנ"ב שם סק"א). ואם לא נטלו בבוקר יטלו כל היום בברכה עד השקיעה, ואם לא יטלו עד שלוש דקות מהשקיעה [אף בערב שבת לאחר שקיבל שבת] בלא ברכה. (וכנתבאר בארוכה באו"ח סי' רס"א לגבי מי ששכח להניח תפילין, ובשו"ע סי' שמ"ב, ובנימוקי או"ח סי' תרס"ה, ובכה"ח שם סק"ג) אך אשה שהדליקה נרות ושכחה ליטול לולב לא תשאל על ההדלקת נרות ליטול לולב. (הוראת הגרא"צ הכהן שליט"א).

נטילת ארבעת המינים בסוכה - רבים מקפידים ע"פ הקבלה (שער הכוונות דף קג ע"ד) לנענע את הד' מינים בסוכה. ויש מהדרים לנענע בסוכה בבית לפני התפילה. [ולהלכה אף אם לא בדרך ברכות התורה אין איסור לעשות מצווה, (ונתבאר בארוכה במש"כ בסי' מ"ז)].

צורת נטילת הלולב - לפני ברכת שהחיינו יתפוס את הלולב ביד ימין, (עי' כה"ח סי' תרנ"א סקנ"ז) ששדרתו לפניו, (שו"ת הרדב"ז ח"א סי' קע וכה"ח סי' תרנ"א סקט"ו ועוד) ויברך בעוד שהאתרוג מונח לפניו או שתופסו בצורה הפוכה, או שיכוין שלא לצאת יד"ח עד שמברך, ולאחר שמברך שהחיינו לוקח את האתרוג או שהופכו כדרך גדילתו. (שו"ע סי' תרנ"א ס"ה ומשנ"ב סק"ה).

איטר יד - **לבני ספרד**: אף איטר יד ינהג כן, (עי' שו"ע סי' תרנ"א ס"ג ומשנ"ב שם סק"ח ומאמר מרדכי סק"ג). **ולבני אשכנז**: יטול את הלולב ביד שמאל, (רמ"א שם ומג"א שם סק"ט ושו"ע הרב שם סי"ג וח"א קמח"ז).

ברכת שהחיינו על הלולב - מברכים שהחיינו על הלולב לאחר ברכת על נטילת לולב. **ואם שכח לברך שהחיינו על הד' מינים** יכול לברך אח"כ בחול המועד. (משנ"ב סי' תרמ"ד סק"ג).

ברכה על ההלל - בני ספרד מברכים כל שמונת ימים לגמור את ההלל, ובני אשכנז מברכים לקרוא את ההלל. (סי' תרמ"ד ס"א).

סדר הנענועים

זמן הנענועים: מענענים לאחר ברכת שהחיינו **פעם אחת**, ובאמירת ההלל, **לבני ספרד**: מענענים ארבעה פעמים, **ולבני אשכנז**: מענענים חמשה פעמים וכדלהלן:

א. **הודו לה' כי טוב**, מענענים בכל מילה, נענוע אחד, מלבד שם ה'. (משנ"ב סי' תרנ"א סק"ב ובכה"ח שם סקפ"ב). **ולבני אשכנז**: מענענים גם בפעם השניה, והש"ן צריך לנענע [בנוסף להנ"ל בדעת השו"ע] אף בשעה שאומר 'יאמר נא ישראל', והקהל צריכים לנענע [בנוסף על דעת השו"ע] בכל ד' הפעמים שאומרים הודו, אך המתפללים ביחידות ינענעו רק פעם אחת.

ב. **אנא השם הושיעה נא**, מענענים פעמיים, בכל תיבה, מלבד בה', אך יזהר שמנענע באנא ה' הושיעה נא שאומר "הושיעה", שלא ישים מרווח בין המילים שכל מילה לא תאבד את המשמעות. (עי' תוס' ברכות מז. ד"ה כל. וחזו"ע סוכות עמ' שנה בהערה).

הודו לה' האחרון - ינענע רק פעם אחת, וכדלעיל, אבל לא ינענע פעמיים. (עי' שו"ע סי' תרנ"א ס"ח, אך נהגו שלא נענע כמבואר בתיקוני זוהר דף יח סע"ב ובשער הכוונות דף קג ע"ד).

סדר הנענועים - **לבני אשכנז**: ינענע מזרח-קדימה, דרום-ימינה, מערב-אחורה, צפון-שמאלה, למעלה ולמטה. (סי' תרנ"א ס"ט וס"י) [והוא אף לאיטר יד]. **ולבני ספרד**: והנהגים כהאריז"ל, מענענים דרום-ימינה, צפון-שמלה, מזרח-קדימה, מעלה, מטה, מערב-אחורה. (שער הכוונות דרושי חג הסוכות בהקדמה וכה"ח שם ס"ק קג). **ובנענועים צריך להסתובב**, אך רבים מבני אשכנז והחסידיים נהגו שלא להתסובב, ורק להפך את הלולב לאחוריהם. (עי' משנ"ב סק"ז ובביכור"י סי' תרנ"א סק"ו ובכה"ח שם סקצ"ו).

כמה נענועים בכל צד - מעיקר הדין די בנענוע אחד ונהגו לנענע ג' פעמים. (עי' ירושלמי סוכה פ"ג ה"ח ומשנ"ב שם סקמ"ב ושיירי כנה"ג ומחזיק ברכה סק"ו וכה"ח סקצ"ג).

כסכוס העלים בשעת הנענועים - בני אשכנז: מקפידים לכסכס את העלים בזמן הנענועים, (רמ"א שם) **ובני ספרד**: לא נהגו לכסכס את העלים. (כנתב' בדיני ד' המינים).

לא תגודדו בנענועים - אין איסור, כיון שכולם יודעים שיש בזה חילוקי מנהגים. (עי' סוכה לז; והגר"ק ועוד). ויש מחמירים שלכתחילה ינענע כמנהג המקום, אך בשטיבלאך או בכותל שאין מנהג, יכול לעשות כמנהגו לכתחילה.

נשים - פטורות מלולב, אך אם רוצות לקיים המצוה יכולות, **ולבנות ספרד**: לא יברכו על הלולב, **ולבנות אשכנז**: יכולות לברך על הלולב. **[ולגבי נענוע הלולב]**, ע"פ הקבלה אין לנענע את הלולב, (שו"ת רב פעלים ח"א קונטרס סוד ישרים סי' יב) אך ע"פ הפשט מעיקר הדין אין איסור בזה, ויכולות לנענע (שו"ת נחלת שבעה סי' לד בשם המהר"ל, ובשו"ת תו"ה ח"א סי' שפה). ויל"ע אם יש עניין בזה].

דיני הקפות והושענות

זמן וצורת ההקפות בהושענות - מקיפים לאחר אמירת ההלל [מצד ימין] את בימת הס"ת עם הד' מינים סיבוב שלם פעם אחת, ונוהגים אז לומר ההושענות, כל אחד כמנהגו. [אך מי שאין לו לולב אינו מקיף].

החזקת בד' מינים בב' הידים - יזהר בשעת ההקפה שלא להפריד את האתרוג מהלולב במשך כל זמן ההקפות, ואת הלולב בימין והאתרוג בשמאל, ואת הסידור באמצע, ואם קשה לו יטלם ביד אחת, והסידור ביד השניה.

הקפה בסמוך לבימה - אין צריך להקיף בצמוד לבימה, (עי' סוכה מד. מה). ואף אם רחוק שפיר דמי, וכל שהוא שייך להיקף.

אבל בתוך י"ב חודש על אביו או אמו - לבני ספרד: מקיף את הבימה עם הלולב, (ב"י סו"ס תרס, וכה"ח שם סקצ"ז) ולבני אשכנז: אינו מקיף. (דרכי משה אות ד').

הושענות למתפלל ביחידות - יש שנהגו שאינו צריך להקיף. (עי' א"א בוטשאטש מהדו"ת סי' תרנ"א), ויש אומרים שיקיף אף בספרי קודש.

דיני הושענא רבא

[נתבאר בהרחבה בשערי יוסף דיני ומנהגי הושענא רבא]

מהות יום הושענא רבא - בהושענא רבא מסתיים יום הדין, ובחצות הלילה ניתנים הפתקים, (זוה"ק צו דף קיד). ואע"פ שנמסרו הפתקים יש עוד זמן להצלה עד יום שמיני עצרת, ולכן צריך להתעורר בתשובה גדולה ביום הושענא רבא, ויהיה ליבו חרד בתשובה כל היום. (משנ"ב סי' תרס"ד סק"א ובבא"ח ש"א וזאת הברכה ב').

מנהגי יו"ט בהו"ר - יש שנהגו בהושענא רבא מנהגי יו"ט. (משנ"ב שם סק"ז).

תיקון בליל הו"ר, וקריאת ספר דברים - נוהגים לקרוא ספר דברים, ומנהג בני אשכנז וספרד להוציא ספר תורה ולקרוא בו כל חומש דברים בלא ברכה לפניו ולאחריו, (עי' כה"ח שם סק"ד ובערוך השולחן סי' תרס"ד). ובני ספרד נהגו לקרוא ספר

דברים ולומר תיקון קריאי מועד של הושענא רבא, ואומרים בו אדרא זוטא וספר דברים, ומדרש רבה על פרשת וזאת הברכה. ולאחר חצות קוראים את כל התהילים עם התפילות של שבעה כורתי ברית שהם בקשת רחמים.

להיות נעורים כל ליל הו"ר - נוהגים להיות ערים כל ליל הושענא רבא, וכן פשט המנהג אצל בני ספרד ויש מבני אשכנז שנהגו בו. (שיבולי הלקט, שער הכוונות, ומשנ"ב סי' תרס"ד סק"א). מי שלא יכול להיות ער כל הלילה ישאר ער עד חצות הלילה ואח"כ ילך לישון. (כן נראה ע"פ שעיקר החיתום הוא בחצות, וכ"כ באחרונים, וכן שמעתי לדינא מהגר"ע פריד שליט"א).

ז' הקפות - אחרי אמירת ההלל מקיפים את התיבה עם ארבעת המינים, כמו בכל ימי החג ועושים שבעה הקפות, ומרבים בתחינות וסליחות על המים, ויקפיד אף בז' ההקפות להקיף את הבימה שהד' מינים דבוקים שני ידי.

מתירין אגודו של לולב - בהושענא רבא נוהגין להתיר אגודו של לולב (שו"ע סי' תרס"ד ס"א), והיינו שצריך להפריד את המינים זה מזה. יש שנהגו רק להתיר את אגוד הלולב בחלק העליון. (ביכור"י שם סק"י), ויש שנהגו שלא להפריד את האגוד של הלולב כלל. ויש הנוהגים להתירו קודם נטילת הלולב ויש הנוהגים לאחר הנטילה קודם הלל, ויש הנוהגים לאחר הלל קודם הושענות, ומי שאין לו מנהג יסיר את הטבעות לאחר הנטילה לפני אמירת הלל. ומנהג בני ספרד: שלא להתיר את אגוד הלולב כלל.

הושענות ביום הושענא רבא בעלות השחר לפני תפילת שחרית - יש שנוהגים לומר הושענות ביום הושענא רבא בעלות השחר לפני תפילת שחרית, לניעורים כל הלילה שעייפים ורוצים לסיים את התפילה מוקדם, ואין ראוי לעשות כן.

אבל בהקפות - אבל מותר להקיף בהושענא רבא את הבימה שבעה פעמים, אע"פ שבכל חול המועד אינו יכול להקיף. (סידור יעב"ץ ועוד).

דיני חיבוט הערבה ביום הושענא רבא

נטילת ה' ערבות לחיבוט - ביום הו"ר נהגו ליטול ערבה, ואף שמן הדין די בערבה אחת כבר נהגו ע"פ הקבלה ליטול ה' ערבות. (משנ"ב סקט"ז ובא"ח וכה"ח סקל"ד).

פסול בערבות להושענות - פסולי ערבות הו"ר כדיני פסולי ערבה שבלולב, ולכן צריך להקפיד שהערבה תהיה כשרה בשיעור ג' טפחים, שלימה ולא קטומה, ולכתחילה רובה עם עלים, ולא חשש גזולה, ולא יבשה, ולהידור מצוה לקחת ערבות יפות ולחות.

אגידת ההושענות - נוהגים לקשור את החמש ערבות ביחד, (משנ"ב סק"ז וכה"ח סקל"ה). לכתחילה יש נוהגים לקשור בגבעול ערבה שלא השתמשו בה לנטילת לולב. ואם לא יכול לאגוד את הערבות בחוט של לולב שלא השתמשו בו לנטילת לולב, אך הרבה נוהגים להשתמש בחוט הלולב ואף שהוקצה למצותו לב ב"ד מתנה עליהם.

אגידה בגומיה וכדו' - מי שאין לו חוט מלולב או שמחמיר שלא להשתמש בלולב לאחר שהוקצה למצותו, יכול לאגוד את הערבות בגומיה או באזיקון, אך צריך להקפיד שלא לאחוז באגד אלא בערבות כדי שלא יהיה חציצה.

שנהגו שישרו רוב העלים. (עי' שו"ע ומשנ"ב שם, ובשעה"צ, ובמקור חיים, ובכה"ח סקל"ז).

להשתמש בערבות שחברו חבט בהם - נהגו שכל אחד ישתמש בערבות שלו, אך אם אין לו ערבות אחרות יכול להשתמש בערבות שחבירו חבט בהם, אך בתנאי שנשארו בהם עלי ערבה כדי שתשאר כשרה. (עי' שו"ת זקן אהרן או"ח ח"א סי' ל).

להשתמש בערבות הלולב - לכתחילה אין להשתמש בערבות שהשתמש בהם ללולב, אך אם אין לו ערבות אחרות יכול להשתמש בהם. (עי' שו"ע שם סי' ו).

חיבוט הערבה לאשה ולקטן - יש שנהגו שאף אשה וקטן חובטים את הערבה, אך ע"פ הקבלה אשה לא תעשה. (שו"ת רב פעלם ח"א סוד ישרים סי' יב). ויש שנהגו לחבוט עבור תינוק בן יומו, אך אין צריך לחבוט עבור עוברים.

שיעור אורך הערבה - שיעור אורך הערבה, כמו שיעור ערבה שבלולב. (שו"ע סי' תרס"ד ס"ד). וכן מנהג בני ספרד, ובני אשכנז נוהגים לקחת ערבה יותר ארוכה, ויש שנהגו לקחת מורביות גבוהות כמו שלקחו בבית המקדש. (חיי אדם ככל קנג ס"ג).

זמן חיבוט הערבה - נהגו לעשות החבטות אחרי התפילה, וע"פ הקבלה יש לעשות את חיבוט הערבה לאחר ההושענות. (עי' כה"ח שם סקל"ב).

על מה חובטים את הערבות - מנהג בני ספרד לחבוט את הערבה על קרקע עולם, ומנהג בני אשכנז לחבוט אף על רצפת קרקע בית הכנסת. (עי' שו"ע שם ס"ד, ובמשנ"ב שם סקי"ט).

חיבוט הערבות עד שינשרו רוב העלים - יש לחבוט את הערבה שנים ושלושה פעמים, אך מנהג בני אשכנז יש לחבוט את הערבה כמה פעמים עד שינשרו העלים, ויש

הגליון נתרם לרפואה שלמה

רוזי בת שמחה

ולהצלחת רפאל בן רוזי בתורה וביראת שמים הוא
וכל בני ביתו ברוחניות ובגשמיות בכל הענינים

לתרומות והנצחות להמשך הדפסת הגליון:

ניתן לתרום: דרך נדרים פלוס, חפשו: פסקים והלכות
לתרומות ולהפצת העלון: 053-3164570
להצטרפות לרשימת התפוצה:
באימייל: ctrvurv@gmail.com

לשאלות בהלכה: 058-3233587

הגליון נתרם לע"נ

עוזר בן משה יצחק, שרה חנוך בת חנוך העניך,
יוסף בן עוזר, דב בן עוזר

**הסכמת הפוסק הגאון הגדול רבי שמאי קהת
הכהן גראס שליט"א במח"ס שו"ת שבט
הקהתי, ומגדולי פוסקי דורינו שעבר על גליון
זה - חג הסוכות ה'תשפ"ה**

הרב הגאון הגדול רבי שמאי קהת
הכהן גראס שליט"א
הסכים להפיץ את
הגליון הזה
למנוח
הרב הגאון הגדול
רבי שמאי קהת
הכהן גראס שליט"א

לעילוי נשמת

רבי עובדיה בן יחיא זצ"ל

ולהצלחת בנו ראש הכוללים לעובדי ה' בארץ

הקודש

הרה"ג משה חמד שליט"א

לתרומות להמשך הדפסת והפצת הגליון

באלפי עותקים

ניתן לתרום דרך נדרים פלוס

על שם "פסקים והלכות"

לעילוי נשמת אימנו היקרה המזוככת

ביסורים מרת **מזל** (יאלנדה) **ע"ה**

אשת יבדל לחיים טובים הרב בנימין
שליט"א למשפחת אלקיים

נלב"ע י"ג תשרי ת.נ.צ.ב.ה